

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ ЗА РІЗНИХ ТИПІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТИХ ПРИВАТНИХ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ГОРОДЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.С. Смага, доктор біологічних наук

І.В. Савчук, магістр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті прослідковано вплив різних типів спеціалізації особистих приватних господарств населення на економічну ефективність використання земель, залучених до сільськогосподарського виробництва на території Городенківського району Івано-Франківської області.

Ключові слова: економічна ефективність використання землі, спеціалізація, валова продукція.

Постановка проблеми. В умовах змін форм власності на землю, створення нових землекористувань та агроформувань важливо забезпечити раціональне використання та охорону земель сільськогосподарського призначення, що значною мірою визначає рівень ефективності виробничої діяльності суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Проблема підвищення економічної ефективності використання землі як одного з важливих факторів формування екологічно сталого землекористування та зростання життєвого рівня населення залишається на сьогодні досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведено дослідження теоретичних і практичних аспектів визначення економічної та екологічної ефективності використання сільськогосподарських угідь [1;2], порівняльний аналіз ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні та інших країнах [3], обґрунтовано об'єктивність показників економічної ефективності використання землі [4].

Постановка завдання. Розвиток дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва в умовах запровадження земельної реформи, відмова від централізованого планування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції,

становлення нових економічних умов господарювання зумовили формування різних напрямів спеціалізації в особистих приватних господарствах населення (ОПГН) Городенківського району Івано-Франківської області.

Спеціалізація – важливий фактор підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, а отже й зростання прибутковості аграрного виробництва. Тому важливо встановити її вплив на ефективність використання земельних ресурсів у сучасних умовах.

Мета дослідження – прослідкувати залежність ефективності використання сільськогосподарських угідь від напрямів спеціалізації виробництва.

Об'єкт дослідження – типи спеціалізації особистих приватних господарств населення в адміністративних межах Городенківського району Івано-Франківської області.

Предмет дослідження – продуктивність та економічна ефективність використання сільськогосподарських угідь за різних типів спеціалізації в ОПГН Городенківського району Івано-Франківської області.

Викладення основного матеріалу. Економістами обґрунтовано та запропоновано низку натуральних і вартісних показників, що відображають економічну ефективність використання землі [5].

Використати натуральні показники для порівняння економічної ефективності використання землі за різних напрямів спеціалізації неможливо, оскільки отримуються різні види продукції сільського господарства. Використання з цією метою вартісних показників можливе за умов наявності встановлених порівняльних цін на окремі види продукції.

Інший підхід полягає у визначенні виходу умовних зернових одиниць з 1 га ріллі чи сільськогосподарських угідь. На їх основі можливо визначити вартість валової продукції (ВП) на одиницю площі відповідного угіддя через використання середньої біржової ціни реалізації зерна за певний період.

Виходячи з вище викладеного, встановлення реальних для сучасних умов показників економічної ефективності використання землі за різних виробничо-територіальних типів господарства можливе шляхом переведення різних видів

продукції в умовні зернові одиниці (зерн. од.) та визначення на їх основі вартості ВП.

Економічна ефективність використання землі у сільському господарстві безпосередньо залежить від рівня родючості ґрунтів. За умови рівновеликих виробничих витрат на родючіших ґрунтах отримують більші обсяги продукції. Ґрунти, що поширені в Городенківському районі, є одними з найродючіших в Івано-Франківській області. Зокрема, чорноземні ґрунти займають майже **90%** території, що освоєна для ведення сільськогосподарського виробництва.

Важливою передумовою ефективного виробництва продукції сільського господарства є вибір оптимальної спеціалізації аграрного виробництва. Останніми роками у Городенківському районі, виходячи з конкретних природних умов, досвіду, навичок та здібностей місцевих жителів, в окремих адміністративно-територіальних одиницях (АТО) сформувалися такі виробничо-територіальні типи спеціалізації ОПГН: молочно-м'ясне скотарство, зернове господарство, садівництво, овочівництво та буряківництво.

Визначення ефективності ведення сільськогосподарського виробництва у виробничих типах ОПГН базувалося на встановленні обсягів виробництва валової продукції рослинництва та тваринництва. По Городенківському районі з **1 га** сільськогосподарських угідь у **2010 році** було отримано **52,2 ц** зерн. од., у тому числі: **30,2 ц** зерн. од. продукції рослинництва та **22,0 ц** зерн. од. – продукції тваринництва (табл. 1). Найвищі значення цього показника з виробництва продукції рослинництва мають АТО, що спеціалізуються на садівництві, а найнижчі мають ті, що спеціалізуються на вирощуванні цукрового буряка. У сфері виробництва продукції тваринництва кращі результати отримують на території сільських рад із розвинутим молочно-м'ясним скотарством – **26,1** при середньому значенні по району – **22,0 ц** зерн. од.

Величина виробництва ВП сільського господарства у розрахунку на **1 мешканця** дає порівняльну оцінку рівня продуктивності праці. У Городенківському районі вона складає **24,9 ц** зерн. од. Вищі значення цього показника спостерігаються при овочівництві та буряківництві (**41,9 і 40,9 ц** зерн. од. відповідно).

Значно менші його величини в ОПГН, що спеціалізуються на вирощуванні плодово-ягідних культур (15,1 ц зерн. од.), що пов'язано із нижчою їх продуктивністю порівняно з овочеви-ми культурами. Зауважимо, що обсяги виробництва продукції рослинництва в розрізі виробничо-територіальних типів ОПГН змінюються синхронно зі зміною обсягів виробництва валової продукції сільського господарства. Такої тенденції не відмічено щодо обсягів виробництва продукції тваринництва.

Таблиця 1

Показники ефективності спеціалізації особистих приватних господарств населення Городенківського району

Показники	Загалом по району (32 АТО)	Виробничо-територіальний тип				
		молочно-м'ясне скотарство (14 АТО)	зернове господарство (11 АТО)	садівництво (5 АТО)	овочівництво (1 АТО)	буяківництво (1 АТО)
ВП с/г (ц зерн. од.) з розрахунку на:						
- 1 АТО	42 658,2	40 438,6	35 170,3	52 416,5	118 163,8	47 539,4
- 1 мешканця	24,9	30,0	26,3	15,1	41,9	40,9
- 1 га с/г угідь	52,2	53,9	47,0	61,4	49,1	44,9
ВП рослинництва (ц зерн. од.) з розрахунку на:						
- 1 АТО	24 717,5	20 837,4	19 601,8	37 371,3	76 823,4	25 092,5
- 1 мешканця	14,4	15,4	14,7	10,8	27,3	21,6
- 1 га с/г угідь	30,2	27,8	26,2	43,8	31,9	23,7
ВП тваринництва (ц зерн. од.) з розрахунку на:						
- 1 АТО	17 940,7	19 601,2	15 568,6	15 045,1	41 340,4	22 446,9
- 1 мешканця	10,5	14,5	11,7	4,3	14,7	19,3
- 1 га с/г угідь	22,0	26,1	20,8	17,6	17,2	21,2

Наступним етапом досліджень було встановлення вартісних показників економічної ефективності використання землі в окремих виробничо-територіальних типах ОПГН, виходячи з вартості продукції рослинництва. Показник загального обсягу виробництва ВП на АТО є не зовсім об'єктивним через різну площу сільськогосподарських угідь. Незважаючи на досить

високе варіювання обсягів ВП у розрахунку на одного мешканця по окремих АТО, його середні значення для виробничо-територіальних типів м'ясо-молочне скотарство та зернове господарство є досить близькими – 1758,4 та 1684,9 грн відповідно (табл. 2.).

Таблиця 2

Показники економічної ефективності використання землі в розрізі виробничо-територіальних типів ОПГН Городенківського району

Виробничо-територіальний тип господарства	Валова продукція рослинництва, грн				
	на АТО (середнє значення)	на 1 мешканця	на 1 га с/г угідь	на 1 кад. га	на 1 бал економічної оцінки за ВП
Молочно-м'ясне скотарство	2 335 866,9	1 758,4	3 033,4	1 274,2	48,4
Зернове господарство	2 197 358,7	1 684,9	2 888,3	1 250,1	47,3
Садівництво	4 189 327,2	2 112,8	4 797,3	1 939,8	73,4
Овочівництво	8 611 903,1	3 054,9	3 574,9	1 418,6	54,2
Буяківництво	2 234 971,3	1 921,7	3 333,3	1 515,1	57,5
<i>Загалом по району</i>	<i>88 666 593,6</i>	<i>58 692,2</i>	<i>105 133,7</i>	<i>44 223,8</i>	<i>1 677,0</i>
<i>Середнє по району</i>	<i>2 770 831,0</i>	<i>1 834,1</i>	<i>3 285,4</i>	<i>1 382,0</i>	<i>52,4</i>

При першому виробничо-територіальному типі ВП рослинництва виробляється більше на 143,1 грн з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Однак за показниками, що враховують якість сільськогосподарських угідь (ВП на 1 кадастровий гектар та ВП на 1 бал економічної оцінки за ВП), відмінності незначні.

Дослідження показали, що значно ефективніше використовують сільськогосподарські угіддя в тих АТО, що спеціалізуються на садівництві та овочівництві. У першому випадку вищих значень набувають показники виробництва ВП на 1 га сільгоспугідь, ВП на 1 кадастровий гектар та ВП на 1 бал економічної оцінки за ВП. Найвище значення ВП з розрахунку на 1 мешканця отримується при вирощуванні овочевих культур.

Показники економічної ефективності використання землі за переважного розвитку буяківництва виявилися вищими, ніж при розвитку молочно-м'ясного скотарства та виробництва зернових у господарстві та є близькими до середніх по району.

Висновки.

1. До переважаючих виробничо-територіальних типів ОПГН Городенківського району Івано-Франківської області належать молочно-м'ясне скотарство та зернове господарство (14 та 11 АТО з 32 відповідно), а овочівництво та буряківництво масового поширення не набули. У складі ВП сільського господарства, незалежно від виробничо-територіального типу, переважає продукція рослинництва, особливо при спеціалізації на вирощуванні плодово-ягідних та овочевих культур.

2. Економічна ефективність використання землі за показниками вартості ВП рослинництва на 1 га с/г угідь, на 1 кадастровий гектар та 1 бал економічної оцінки за ВП виявилася вищою у випадку спеціалізації на садівництві, а за вартістю ВП на 1 мешканця – овочівництві.

Список використаних джерел:

1. Деякі інституціональні аспекти земельних відносин в Україні : стан та напрями вдосконалення / [І. К. Бистряков, О. С. Новоторов, Т. С. Ніколаєнко та ін.] — К. : НАНУ, РВПСУ, 2002. — 134 с.
2. Підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів регіону / [П. П. Борщевський, М. О. Чернюк, В. М. Заремба та ін.] — К. : Аграрна наука, 1998. — 240 с.
3. Корчинська О. А. Ефективність використання сільськогосподарських угідь: теоретичний і практичний аспекти / О. А. Корчинська // Землеустрій і кадастр. — 2008. — № 1. — С. 52—59.
4. Розвиток форм господарювання на селі / [В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, М. Н. Малік та ін. ; За ред. П. Т. Саблука і В. Я. Месель-Веселяка]. — К. : Урожай, 1993. — 376 с.
5. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.

И.С. Смага, И.В. Савчук. Эффективность использования земли при различных типах специализации личных частных хозяйств населения Городенковского района Ивано-Франковской области.

Исследовано влияние различных типов специализации личных частных хозяйств населения на экономическую эффективность использования земель, вовлеченных в сельскохозяйственное производство на территории Городенковского района Ивано-Франковской области.

I. Smaga, I. Savchuk. Efficiency of land use in different types specializations personal private farms population of Horodenkivsky district of Ivano-Frankivsk region.

The article examined the impact of different types of specialization of individual private farms on economic efficiency of land involved in agricultural production in the Horodenkivsky district of Ivano-Frankivsk region.